

Ландіна А.В.,

старший науковий співробітник відділу, к.ю.н.,
проблем кримінального права, кримінології та
судоустрою Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
Місто Київ

ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини у межах національної державної та міжнародної політики є основним завданням, і діяльність відповідних органів спрямована на забезпечення такого захисту у межах кожної окремої держави. Сутність людиноцентричності як раз і полягає у тому, щоб визнавати людину найвищою цінністю в державі.

Ще декілька десятиліть тому спрямованість державної політики була дещо іншою і не ставила людину, наділену правами, свободами і інтересами, вище за інші державні цінності та суспільні відносини. Але зміна основоположних принципів міжнародної політики у бік посилення захисту прав та свобод людини потягла зміни і у національному законодавстві всіх галузей права.

Зміна сутності спрямованості державної політики, центральне місце в якій починає займати людина як наділена правами та свободами особистість, її права, свободи та інтереси, вимагає переосмислення і правового забезпечення їх дотримання в усіх сферах життєдіяльності. Окрім закріплення у Конституції України та інших нормативно-правових актах необхідно забезпечення захисту цих прав і свобод, що здійснюється кримінально-правовими засобами.

У цьому напрямку забезпечення вказаного напрямку державної політики основним засобом захисту прав, свобод та інтересів людини є кримінальне законодавство, а реалізація принципу людиноцентричності у ньому здійснюється через принципи кримінального права та принципи призначення покарань. Принципи кримінального права – це певні правила, які утворюють систему і є обов'язковими саме для цієї галузі права; завдяки їм існує чітко визначений порядок у

кримінальному законодавстві. Ці принципи знаходять свій вияв у нормах кримінального законодавства та визначені у них, хоча і опосередковано. Вони, як і будь-який стандарт взагалі, стосуються усіх суб'єктів, що включені у сферу кримінально-правових відносин.

Принцип верховенства права – це фундаментальний [правовий принцип](#) і [правова доктрина](#), яка передбачає, що жодна людина не є вище [закону](#), що ніхто не може бути покараним [державою](#), крім як за порушення закону, і що ніхто не може бути [засудженим](#) за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленому законом [1]. Сутність цього принципу виявляється законодавчо через принцип законності, закріплений у ст. 29 Конституції України і полягає у тому, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України. У кримінальному праві даний принцип виражається через формулу «*nullum crimen, nulla poena sine lege*» - «немає злочину, немає покарання без вказівки на те у законі». Тобто: 1) ніхто не може бути покараний без закріпленого державою покарання за «кримінальну поведінку»; 2) жоден вчинок не може бути визнано кримінально-карним без спеціальної вказівки на це у кримінальному законі; 3) така вказівка має бути чітко визначеною; 4) кримінальний закон не має зворотної дії [2]. Цей принцип забезпечує права осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину, але вина яких у вчиненні конкретних злочинів не доведена у законному порядку, а також осіб, які вчинили суспільно неприйнятне діяння, яке не містить ознак складу якогось злочину, передбаченого у нормах КК України.

Принцип рівності громадян перед законом, закріплений у ст. 24 Конституції України, також засновується на принципі верховенства права і передбачає відсутність дискримінації громадян за будь-якими особистісними ознаками і виключає притягнення особи до кримінальної відповідальності лише за те, що вона має певні риси, які є несприйнятними для особи, яка реалізує кримінальну відповідальність. Цей принцип забезпечує однакове ставлення з точки зору закону до всіх можливих суб'єктів кримінально-правових відносин.

Принцип вини передбачає, що особа підлягає кримінальній відповідальності лише за ті суспільно небезпечні діяння, які були нею вчинені, та наслідки, які настали у результаті їх вчинення, за умови наявності вини. У Конституції України

цей принцип закріплений у ст. 62 і має назву «презумпція невинуватості» (цей принцип не є тотожним принципу вини, оскільки є процесуальним, але досить чітко передає його сутність). Принцип вини дозволяє особі, яка підозрюється чи у вчиненні злочину, а також і суб'єкту злочину уникнути упередженого ставлення з боку представників органів кримінальної юстиції щодо винуватості у вчиненні того чи іншого суспільно небезпечного діяння.

Принцип індивідуалізації покарання (особистої відповідальності) передбачений ст. 61 Конституції України і покликаний забезпечувати права суб'єкта кримінального правопорушення. Він повинен нести відповідальність за вчинений злочин лише особисто, тобто відповідати за вчинене повинен він і лише індивідуально. Причому, з іншого боку, відповідальність за вчинене може нести лише суб'єкт, який вчинив злочин. Індивідуалізація покарання разом з тим полягає у визначенні форми, виду та обсягу покарання, яке може бути призначене особі з урахуванням не лише вчиненого злочинного діяння, але і індивідуальних якостей особи, що виявляється у особливому психічному ставленні особи до вчинюваного діяння та його наслідків. Тут також потрібно зазначити, що цей принцип означає неможливість інкримінувати одному суб'єкту злочину вину іншого суб'єкта злочину як у межах вчинення одного злочину (за наявності співучасті), так і за наявності факту вчинення інших злочинів.

Принцип справедливості передбачає можливість застосування до винної особи лише такого покарання, яке відповідає тяжкості вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та передбачає незастосування кримінального покарання до особи, невинуватої у вчиненні злочину. Принцип справедливості означає забезпечення справедливості кримінально-правової репресії, що є необхідним для досягнення виправного та превентивного впливу [3, с. 38].

Сутність принципу гуманізму полягає у тому, що кожен громадянин повинен повністю використати свої можливості в інтересах суспільства, а також і те, що ні від кого не можна вимагати більшого, ніж те, на що він здатний, і поширюється він рівною мірою як на потерпілого, так і на суб'єкта злочину [4]. У межах цього принципу чи не найбільше виявляється власне дотримання прав та основоположних свобод і законних інтересів людини і громадянина. Крім того, даний принцип

означає наступне: застосовуючи до особи, винуватої у вчиненні злочину, заходи кримінально-правового примусу, потрібно у першу чергу, переслідувати мету її виправлення, вироблення у свідомості суб'єкта злочину позитивних суспільно-корисних установок, повернення його у суспільство як повноцінної особистості, яка поважає і виконує нормативні приписи; з метою позитивного впливу на суб'єкта злочину застосовувати до нього мінімальний з необхідних заходів кримінально-правового впливу [5].

Вказані принципи призначення покарання гарантують дотримання не лише вказаних, але й інших норм, що забезпечують права осіб, закріплені міжнародних та національних нормативно-правових актах. Забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції саме на вказаних принципах робить можливим здійснення такої діяльності саме у відповідності до принципу людиноцентризму.

Список використаної літератури:

1. Андрощук С. Принцип верховенства права: визначення, співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення і реалізації (URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2008>)
2. General principles of criminal law By Jerome Hall. Indianapolis, Ind.: Bobbs-Merrill. 1960. URL: <http://books.google.com.ua/books/about/>
3. Ландіна А.В. Забезпечення прав і свобод людини у кримінально-правовій доктрині. Нормативно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина: матеріали Наукового круглого столу (м. Маріуполь, 11 грудня 2018 р.). Маріуполь. ДонДУУ. 2018. С. 38
4. Івченко В.В. Принцип справедливості та гуманізму у кримінальному праві. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63978/107-Ivchenko.pdf?sequence=1>
5. Березовський А.А. Кримінально-правовий вплив: проблеми визначення URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/20716/%C1>